

CUMHURİYET VE SAğLIK, 1923-2023

Editörler: Erhan ESER, Murat AKSU**, Ahmet Can Bilgin****

**Prof. Dr. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fak. Halk Sağlığı AD*

***Dr. Öğr. Üyesi. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fak. Tıbbi Etik AD*

****Dr. Öğr. Gör. Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fak. Tıbbi Etik AD*

Türkçe Editörü: Muhittin Bilgin

Kapak tasarım Dr. Salih Keskin

Üniversite Yönetim Kurulu'nun 27.12.2023 tarih ve 2023/28 sayılı V nolu kararı ile basılmıştır.

CUMHURİYET VE SAĞLIK 1923-2023

Prof.Dr. Erhan ESER

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi

Dr.Öğr. Murat AKSU

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi

Öğr.Gör. Ahmet Can BİLGİN

Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi

Cumhuriyet
ve Sağlık:
1923-2023

MANİSA CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI

Kapak Tasarımı : Dr. Salih KESKİN

Baskı - Cilt : Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Basımevi – MANİSA

1.Baskı – 2023

ISBN: 978-975-8628-96-4

Bu kitabın Türkçe yayın hakları kitabın hukuki yayımcısına ait olup her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir biçimde çoğaltılamaz, dağıtılamaz yeniden elde edilmek üzere saklanamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz ancak normal ve kanuni iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

Tüm hakları saklıdır. 5846 ve 2936 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri yasağı gereği, bu kitabın basım, yayın ve satış hakları Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörlüğüne aittir. Kaynak gösterilerek eğitim amacıyla alıntı yapılabilir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kağıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan ticari amaçla kullanılamaz. Kitap içerisindeki görüşlerin sorumluluğu yazar/yazarlara aittir.

İÇİNDEKİLER	iii
Önsöz	viii
Atatürk ve Hekimler: Prof. Dr. Metin Özata	1
Bölüm I- Sağlık Politikaları, Sağlık Yönetimi ve Sağlık Hizmetleri	
<i>A-Dönemlere göre sağlık politikaları ve sağlık hizmetleri</i>	
a. Türkiye’de Koruyucu Sağlık Hizmetlerinin Temelleri Prof. Dr. Necati Dedeoğlu	9
b. Refik Saydam Merkez Hıfzıssıhha Kurumu Prof. Dr. Necati Dedeoğlu	13
c. Dr. Behçet Uz ve Milli Sağlık Planı Prof. Dr. Zafer Öztekin	17
d. Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi İlkeler, Uygulamalar, Sorunlar Prof. Dr. Zafer Öztekin	24
e. Sağlık Hizmetlerinde Neoliberal Dönüşüm Prof. Dr. Kayıhan Pala	41
g. Türkiye’de Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinde Dönüşüm: Aile Hekimliği Dönemi Prof. Dr. Erhan Eser	45
ğ. Türkiye’nin Sağlık Eğitim-Araştırma Bölgeleri Prof. Dr. Ayşe Akın	51
f. 23 Nisan 1920’den Günümüze 100 Yılda Cumhuriyet Hükümetleri Programlarında Sağlık Planları Prof. Dr. Ahmet Saltık	58
ı. Sağlık Mevzuatındaki Gelişmeler Prof. Dr. Cemil Özcan	85
i. Sağlık Çalışanlarının Yetiştirilmesi Prof. Dr. Cemil Özcan	90
j. Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Tıp Terminolojisinin Gelişimi Prof. Dr. Tahir Hatipoğlu	95
k. Sağlık İnsan Gücü ve İstihdam Prof. Dr. Bülent Kılıç	98
l. Cemiyet-i Tıbbiye-i Şâhânedan Türk Tabipleri Birliğine Dr. Öğr. Gör. Ahmet Can Bilgin	109
m. Dünya Sağlık Örgütü-Türkiye İlişkileri Bekir Metin, Prof. Dr. Toker Ergüder	116

B- Konulara göre sağlık hizmetleri

a. Cumhuriyet D6neminde Sıtma Prof. Dr. Recep Akdur	125
b. Verem Savaşı Dr. 6đr. 6yesi Murat Aksu	131
c. C6zzam (Lepra) Savaşı Prof. Dr. Ayşı Y6ksel	134
d. T6rkiye’de Cumhuriyet D6neminde Kanseri Kontrol6 Prof. Dr. Tezer Kutluk, Prof. Dr. Sultan Eser	139
e. evre Sağlığı Dr. Ahmet Soysal	148
f. İř Sağlığı ve G6venliği Prof. Dr. Nazmi Bilir	152
g. Cumhuriyet D6neminde Toplumsal Cinsiyet ve Kadın/6reme Sağlığı: 1923-2023 Prof. Dr. Ayşı Akın	158
h. T6t6n Kullanımı ve T6t6n Kontrol6 Prof. Dr. Nazmi Bilir	168
ı. Afetlerde Acil Sağlık Hizmetleri Dr. Turhan Sofuođlu	176
i. Sağlık Hizmetlerinde Sosyal alışma Kapsamında ocuđun Korunması Prof. Dr. Hilal 6zcebe, Dr. Yađmur 6nal	184
j. Veteriner Halk Sağlığı Vet. Hek. Adnan Serpen	192

B6l6m II – Uzmanlık Alanlarında Gelişmeler

Tıpta Uzmanlařma ve Ařırđ Uzmanlařma Prof. Dr. Cumhur Ertekin	197
--	-----

A-Temel Tıp Bilimleri

a. Cumhuriyet D6neminde T6rk Anatomi Bilimi ve Anatomi Eğitimi Prof. Dr. Recep Mesut	201
b. Biyofizik Biliminin T6rkiye’deki Tarihçesi Doç. Dr. Tamer Zeren	211
c. T6rkiye’de Biyokimyanın Tarihçesi Prof. Dr. Nazmi 6zer	216
d. Tıbbın Kıymetlisi Fizyolojinin T6rkiye’deki Gelişimi Prof. Dr. Erdal Ađar	220

e. Türkiye’de Histoloji ve Embriyoloji Prof. Dr. Tahir Hatipoğlu, Prof. Dr. Kemal Özbilgin	223
f. Mikrobiyoloji Tarihi Prof. Dr. Ahmet Başustaoglu	228
g. Tıp Eğitimi Tarihi Dr. Öğr. Üyesi Selcen Öncü	231
h. Tıp Eğitiminde Akreditasyon Dr. Öğr. Üyesi Selcen Öncü	234
i. Tıp Tarihi ve Etik Alanının Mezuniyet Sonrası Tıp Eğitimindeki Yeri Prof. Dr. Berna Arda	238
B-Dahili Tıp Bilimleri	
a. Acil Tıp Prof. Dr. Cem Oktay	247
b. Cumhuriyet Tarihi Boyunca Adli Tıbbın Gelişimi Prof. Dr. Mahmut Aşırdizer, Prof. Dr. Sunay Yavuz	255
c. Cumhuriyet Döneminde Deri ve Zührevi Hastalıklar Dalında Gelişmeler Doç. Dr. Adem Köşlü	260
d. Cumhuriyet Döneminde Farmakoloji Bilim Dalının Gelişimi Prof. Dr. Mehmet Melli	264
e. Aşıların Tarihçesi ve Türkiye’de Aşılarla İlişkin Atılmış Adımlar Prof. Dr. Çağrı Büke	268
f. Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Gelişimi Prof. Dr. Tansu Arasıl, Prof. Dr. Saime Ay	272
g. Cumhuriyet Döneminde Göğüs Hastalıkları Dalının Gelişimi Prof. Dr. Fuat Kalyoncu	275
h. Halk Sağlığı Uzmanlığı Prof. Dr. Cemil Özcan, Prof. Dr. Erhan Eser	288
ı. Türkiye’de Kardiyolojinin Gelişimi ve Tarihçesi Prof. Dr. Hakan Kültürsay	297
i. Ülkemizde Nefroloji Bilim Dalının Gelişimi: Diyaliz ve Transplantasyon Tarihi Prof. Dr. Ali Başçı	300
j. Cumhuriyet ve Nöroloji Prof. Dr. Hatice Mavioğlu, Prof. Dr. Dursun Kırbaş	304
k. Türkiye’de ve Dünyada Çocuk Hekimliğinin Tarihçesi ve Gelişimi Prof. Dr. Özgür Kasapçopur, Prof. Dr. Haluk Çokuğraş	313

l. Pediatrik Nefroloji Prof. Dr. Ayfer Gür Güven	316
m. Türkiye’de Çocuk Romatolojisi Doç. Dr. Amra Adroviç, Doç. Dr. Mehmet Yıldız, Prof. Dr. Özgür Kasapçopur	319
n. Cumhuriyet Türkiye’inde Psikiyatri Dr. Öğr. Üyesi Kazım Cihan Can, Uzm. Dr. Şahap Erkoç	324
o. 100. Yılda Cumhuriyet Dönemi Türk Radyolojisi Prof. Dr. Çınar Başekim, Prof. Dr. Oğuz Dicle	328
C-Cerrahi Tıp Bilimleri	
a. Anestezi ve Reanimasyon Prof. Dr. Hülya Bilgin, Uzm. Dr. Haluk Gümüş	347
b. Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Çocuk Cerrahisi Prof. Dr. Can Taneli, Prof. Dr. Abdülkadir Genç	355
c. Genel Cerrahi Prof. Dr. Tamer Akça, Dr. Öğ. Üyesi Selda Okuyaz	358
d. Göz Hekimliği ve Cumhuriyet Prof. Dr. Süleyman Sami İlker, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Erdoğan	364
e. Cumhuriyetimizin İlk Yüz Yılında Kalp Cerrahisinin Gelişimi Prof. Dr. Tayyar Sarioğlu	370
f. Cumhuriyetimizin 100. Yılında Türk Kulak Burun Boğaz Hastalıkları Hekimliğinin Tarihçesine Bakış Prof. Dr. Övünç Günhan, Prof. Dr. Kıvanç Günhan	380
g. Nöroşirurji Prof. Dr. Kamil Sucu	386
h. Cumhuriyetimizin 100. Yılında Türk Ürolojisinin Tarihi ve Gelişimi Prof. Dr. Vural Solok, Prof. Dr. Talha Müezzinoğlu	389
ı. Patoloji Prof. Dr. Sıtkı Tuzlalı	394
i. Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Plastik Rekonstrüktif ve Estetik Cerrahi’deki Gelişmeler Prof. Dr. İbrahim Yıldırım	403
j. Cumhuriyet Döneminde Transplantasyon Cerrahisinin Tarihi ve Gelişimi Doç. Dr. Ali Özer, Prof. Dr. Yaman Tokat	417
Bölüm III- Türkiye’de Cumhuriyet döneminin (bazı) öncü bilim insanları	
a. Erich Frank Dr. Öğr. Üyesi Özant Helvacı	425

b. Prof. Dr. Yusuf İzzettin Barış Prof. Dr. Nazmi Bilir	429
c. Prof. Dr. Muzaffer Baki Aksoy Prof. Dr. Nazmi Bilir	431
d. Türk Tıbbından Dünya Tıbbına Bir Eponim: Ord. Prof. Dr. Hulusi Behçet Dr. Öğr. Üyesi Murat Aksu	433
e. Nusret Fişek Sağlık Hizmetlerine Damgasını Vuran Kişi Prof. Dr. Zafer Öztekin	437
f. Ailevi Akdeniz Ateşi Tedavisinin Bilinmeyen Hikâyesi Dr. EMİR ÖZKAN Prof. Dr. Özgür Akgül	441
g. Prof. Dr. Türkan Saylan Prof. Dr. Ayşe Yüksel	442
h. Değeri Yeterince Anlaşılmayan Öncü Bir Bilim İnsanı: Süreyya Tahsin Aygün Dr. Filiz Bulut	444

Bölüm IV- Diğer Tıp ve Sağlık Disiplinleri

a. Türk Askeri Tıp Tarihinin Dünü Bugünü Prof. Dr. Adnan Ataç	449
b. Cumhuriyet ve Diş Hekimliği: 1923-2023 Prof. Dr. Tosun Tosun	456
c. Cumhuriyetin 100. Yılında Veteriner Hekimlik Öğretimi Dr. Öğr. Üyesi Atilla Özgür	466
d. Cumhuriyetin 100. Yılında Eczacılığa Bakış: 1923-2023 Dr. Öğr. Üyesi Bülent Kıran, Arş. Gör. Dr. Elif Gizem Karaca	471
e. Cumhuriyet ve Sağlık: Hemşirelik Prof. Dr. Sevgi Hatipoğlu, Prof. Dr. Emel Yılmaz	477
f. Millî Mücadeleden Günümüze Sosyal Hizmetler Tarihinden Sayfalar Öğr. Gör. Turgay Çavuşoğlu	481

Bölüm V- Basın yayın alanında Tıp ve Sağlık

a. Türkiye’de Sağlık ve Tıp Dergileri Uzm. Dr. Haluk Gümüş, Dr. Öğr. Gör. Ahmet Can Bilgin	491
b. Karikatürün Penceresinden Cumhuriyetin İlk 100 Yılında Sağlık Prof. Dr. Oğuz Dicle	499
c. AZİZ SANCAR	514
d. SON SÖZ	517

ÖNSÖZ

“Cumhuriyet ve Sağlık 1923-2023” başlıklı bu kitap, baş tacımız Cumhuriyetimizin 100’üncü yılında, kurulduğu günden bugüne kadar “Sağlık” alanındaki gelişme ve kazanımlarını vurgulamayı amaçlamaktadır.

Kitapta Cumhuriyet dönemindeki sağlık örgütlenmesi tarihi yanında, olabildiğince tüm tıp disiplinlerin ve cumhuriyet döneminde bu disiplinlerdeki gelişmelerin yer almasını hedefledik. Kitabın içeriği beş bölümden oluşmaktadır. “*Sağlık Politikaları, Sağlık Yönetimi ve Sağlık Hizmetleri*” (insan-gücü, örgütlenme ve finansman) ile ilgili tarihsel süreçle ilgili ilk bölümünü, “*tıpta uzmanlık alanları*” bölümü izlemektedir. Kitabın üçüncü bölümü olan, “*Türkiye’de Cumhuriyet döneminin (bazı) öncü bilim insanlarına*” ayırdığımız saygı bölümünden” sonraki dördüncü bölümde “*Diğer Tıp ve Sağlık Disiplinleri*” yer almakta, bunu izleyen son bölümde de “*Basın yayın alanında Tıp ve Sağlık*” konusundaki gelişmeler izlenmektedir.

Bu kitap bir tıp tarihi kitabı olmaktan çok, gelecek kuşaklara bırakılacak bir doküman niteliğindedir. Kitabın çeşitli bölümlerinde zaman zaman kronolojik olarak ilgili alandaki gelişmeler yorumsuz olarak aktarılırken, bazı bölümlerinde eleştirel yaklaşımla istenilenin ne kadar gerisinde kaldığı vurgulanmıştır. Bir anlamda hem geçmişe not düşülmüş hem de gelecekle ilgili öneriler ortaya konmuştur. Kitabın ilgili bölümleri için davet edilen yazarlar bu konularda daha önce yazıları ya da çalışmaları olan uzmanlardır. Ancak yine de editöryal süreçte her tıp ya da sağlık disiplini için ayrı ayrı hakem değerlendirmeleri yapılamamıştır. Yazarlardan içerikle ilgili bazı sınırlamalara dikkat etmelerini istediyssek de zaman zaman bunu başaramadık... Bu bağlamda yazılar, genel gözden geçirmeler dışında yazarların kendi alanlarıyla ilgili kişisel kapsayıcılığına ve yorumlarına dayanmaktadır. Daha iyi bir kitap yazılabilir miydi? Şüphesiz ki evet... Ancak 15 ayı bulan bu uzun hazırlık süresinde yazarların gösterdiği özveri, övgü ve takdire değerdir. Tüm yazarlar Cumhuriyetin 100. Yıl kitabında bir yazar olarak yer almanın onur ve gururunu vurgulamışlar, heyecanlarını dile getirmişlerdir. Editörler kurulu olarak yazarlarımızın bu duygularını onlar adına burada ifade etmek isteriz.

Kitabın hazırlık sürecinin başında planladığımız kapsam ve sayfa sayısı sona gelindiğinde öngördüğümüz sınırları fazlasıyla aşmıştı. Bu durum, çeşitli tıp disiplinlerindeki bizim önceden planladığımız içeriğe sığmayan büyük gelişmelere bağlıydı ve vardığımız bu sonuç bu nedenle pek de üzücü sayılamazdı. Geline son noktada ortaya çıkan eserin büyüklüğü basım aşamasında bir engel olarak karşımıza çıktı. Bu nedenle eserimizi sınırlı sayıda basılı bir kitap haline getirebildik. Ancak kamuoyunun kitaba erişebilmesi için elektronik sürüm de hazırlanacaktır. Kitabın basımını üstlenen Manisa Celal Bayar Üniversitesi (MCBÜ) Rektörlüğü, projemizi kendilerine sunarken hiç tereddüt göstermeden açık desteklerini ifade ettiler. Üniversitemizin 100 yıllık Cumhuriyetimize verdiği değer ve gösterdiği saygı ve şükran olarak kabul ettiğimiz bu yaklaşım bizi de mutlu etti, gururlandırdı.

Bu kitabın somut ve kalıcı bir ürüne dönüşmesi için kitaba yazılarıyla katkıda bulunan çok değerli yazarlara ve kitabın Türkçe editörlüğünü herhangi bir karşılık beklemezsizin yapan değerli edebiyatçı sayın Muhittin Bilgin’e, kitabın dağıtımı için mali destek veren “Sağlık ve Sosyal Yardım Vakfına” ve dizgi ve basım için özveriyle çalışan MCBÜ Matbaası müdürlüğüne ve çalışanlarına gönülden teşekkürlerimizi borç biliriz.

Editörler Kurulu